

Nr. A84/013

2 maart 1984

FACETTEN VAN DE MAROKKAANSE BINNENLANDSE POLITIEK

Werd in een eerdere Focus (nr. A84/012 dd. 22-2-1984) aandacht geschonken aan de recente ongeregelheden in Marokko en de activiteiten van islamitische fundamentalisten in dat land, dit rapport zal ingaan op enkele aspecten van de binnenlandse politiek van dit koninkrijk. Deze summiere schets wil met name enige achtergrondinformaties bieden bij bepaalde partij-politieke ontwikkelingen, die in volgende rapporten behandeld zullen worden.

Deze Focus zal op beknopte wijze ingaan op de positie van de koning in het staatsbestel, op de parlamentsverkiezingen die nog steeds op de agenda staan, op de betekenis van de Sahara-problematiek voor de binnenlandse politiek en op de twijfels aangaande de betrouwbaarheid van het leger. Bedoeling is slechts enkele contouren aan te geven, zonder te streven naar zoiets als volledigheid.

Rest nog op te merken dat de vraag, wanneer de parlamentsverkiezingen in Marokko gehouden zullen gaan worden, ook voor de Nederlandse situatie van belang is. De buitenslands verblijvende Marokkanen zullen namelijk voor het eerst aan deze stemming mogen gaan deelnemen. Daarom moet gevreesd worden dat zich op dat moment ook onder de Marokkaansekolonie in West-Europa een heuse verkiezingscampagne c.q. -strijd zal (kunnen) gaan afspelen met mogelijk ook consequenties voor de Nederlandse situatie.

Facetten van de Marokkaanse binnenlandse politiek

Het hedendaagse Marokko is sedert 3 maart 1956 een onafhankelijke staat,*) voordien was het grootste deel van het land enige decennia lang een Frans protectoraatsgebied geweest.

Alhoewel het land in ieder geval sedert 1962 - toen het zijn eerste grondwet kreeg - een constitutionele monarchie heet, heeft er steeds een oppositie bestaan die van mening is dat de constitutie voor de koning niet veel meer is dan een stuk papier.

De grondwet van 1977

De huidige grondwet - die weliswaar reeds in 1972 via een referendum was aangenomen doch eerst in 1977 van kracht werd - noemt het land een "constitutionele, democratische en sociale monarchie" en verklaart de islam tot staatsgodsdienst.

De machtspositie van de vorst blijkt niet zozeer uit het artikel dat hem de positie van "leider van de gelovigen (lees: mohammedanen), staatshoofd en opperbevelhebber van het leger" geeft, maar veeleer uit de bepalingen dat het tot zijn bevoegdheden behoort de premier en de ministers te benoemen en te ontslaan alsmede de volksvertegenwoordiging te ontbinden**) en dat hij de hoogste wetgevende autoriteit is.

Interessant is voorts dat de constitutie een één-partij-stelsel expliciet verbiedt, naar wordt aangenomen uitgaande van de wens van de monarch om nimmer geconfronteerd te worden met een als een gesloten machtsblok optredend parlement, maar integendeel steeds in staat te kunnen zijn de partijen desgewenst te manipuleren en tegen elkaar uit te spelen. Ook is het van belang te weten, dat partijen volgens de grondwet slechts legaal kunnen zijn zolang zij noch de monarchie noch de positie van de islam als staatsgodsdienst ter discussie stellen.

De positie van de koning

Dat het huidige staatshoofd van Marokko, koning _____, het begrip constitutionele monarchie anders invult dan in West-Europa gebruikelijk is, bleek bijvoorbeeld overduidelijk toen hij aan de vooravond van de

*) De 3e maart is sindsdien de nationale feestdag. Het is evenwel veelzeggend dat men dan in ieder geval formeel niet de onafhankelijkheid herdenkt maar het feest van de troon viert.

**) Het gaat hierbij zeker niet om slechts formele regels.

gemeenteraadsverkiezingen in juni 1983 in een rede tot de natie zijn onderdanen voorhield dat "de koning van Marokko de enige waarborg van jullie vrijheden is en blijft" *). Niet minder onthullend was, dat de minister van binnenlandse zaken na deze verkiezingen in opdracht van de monarch aan het parlement meedeelde dat "de burgers tevreden zijn over de verkiezingsuitslag" **), terwijl politici van verschillende partijen en zelfs de eerste minister juist openlijk hadden geklaagd dat de uitkomsten op aanzienlijke schaal waren vervalst **

Kiesstelsel en verkiezingen

De Grondwet van 1977 bepaalt dat de volksvertegenwoordiging 264 zetels telt, waarvan 176 via rechtstreekse verkiezingen worden verdeeld.

De resterende 88 leden worden door een kiescollege aangewezen, dat bestaat uit vertegenwoordigers van de provinciale en gemeenteraden, de kamers van handel en industrie en de vakbeweging.

Interessant is voorts dat men bij de verkiezingen niet alleen kan kiezen uit vertegenwoordigers van de legale partijen, maar ook kan stemmen op formeel "onafhankelijke" kandidaten. Deze laatsten, die steeds weer monarchistisch blijken te zijn, doen het in ieder geval volgens de uitslagen altijd erg goed en vergroten zo de manipulatie-mogelijkheden van HASSAN nog eens extra.

De laatste parlamentsverkiezingen werden medio 1977 gehouden en gaven een forse overwinning te zien voor de koningsgezinde onafhankelijken. Opvallend was voorts dat de gematigde opposanten van de zgn. Istiqlal-partij het beduidend beter deden dan de socialisten van de USFP.

De Constitutie - 1977 bepaalde de zittingsduur van de volksvertegenwoordiging op vier jaren. In 1981, het jaar waarin dus weer verkiezingen hadden moeten worden gehouden, werd deze termijn evenwel verlengd tot zes jaren: men zou nu uiterlijk in oktober 1983 naar de stembus moeten

*) Volkskrant dd. 19-11-1983.

**) NRC/Handelsblad dd. 9-8-1983

***) Frankfurter Allgemeine Zeitung dd. 20-6-1983.

gaan.

In het voorjaar van 1983 werd vrij algemeen aangenomen dat de Marokkanen in de zomer een nieuw parlement zouden gaan kiezen. Maar eerst werden in juni gemeenteraadsverkiezingen gehouden, die als een goede graadmeter werden beschouwd. Deze volksraadpleging resulteerde in een afgetekende overwinning van de onafhankelijken en de na 1977 opgerichte monarchistische partijen, terwijl de Istiqlal-partij het ook toen weer veel beter deed dan de USFP. Hierbij dient wel bedacht te worden dat - zoals hierboven reeds werd opgemerkt - van vele kanten geklaagd werd over allerlei frauduleuze handelingen.

Uitstel parlamentsverkiezingen

Begin juli deelde koning me dat de parlamentsverkiezingen werden uitgesteld omdat eerst het door de "Organisatie van Afrikaanse Eenheid" (OAE) verordeneerde referendum in de door Marokko geannexeerde voormalige Spaanse Sahara gehouden zou moeten worden. *)

Volgens de vorst zou het land in de periode voorafgaand aan die stemming maximaal verenigd moeten zijn en moest de grondwettelijk vastgestelde termijn vervallen omdat de territoriale integriteit een hoger belang was dan de onschendbaarheid van de constitutie. Waarnemers achtten het evenwel niet uitgesloten dat de stembusstrijd in werkelijkheid op de lange baan werd geschoven omdat de koning was geschrokken van de in brede kring geuite klachten inzake knoeierijen bij de verkiezingen in juni en nu eerst betere procedures wilde vaststellen. Ook werd wel gesuggereerd dat de monarch de Saharaanse bevolking aan de aanstaande parlamentsverkiezingen wilde laten meedoen en tot uitstel besloot omdat hij de internationale politieke situatie daarvoor nog niet rijp achtte.

*) Dit referendum moest volgens de OAE niet alleen voor 31 december 1983 plaatsvinden, maar diende ook voorafgegaan te worden door overleg tussen Marokko en de Saharaanse bevrijdingsbeweging, het "Frente Polisario" over de procedures en het toezicht. Dit overleg nu stuit op een hardnekkig veto van Marokkaanse zijde. Om het in de woorden van te zeggen: "Niemand kan een staat, en dus ook niet Marokko, dwingen te gaan onderhandelen met een gesprekspartner die noch een staat noch een internationale organisatie is." (vgl. "Le Monde" dd. 7-12-1983). Door deze opstelling van RABAT verkeert de kwestie nu al maanden in een impasse.

Toen in oktober jl. de constitutionele termijn van de zittende volksvertegenwoordiging was afgelopen, verbond daaraan een zeer merkwaardige conclusie: hij ontbond het parlement niet, maar volstond met de kennisgeving dat het vanaf dat moment geen wetgevende bevoegdheid meer kon bezitten.

Medio november vond een ingrijpende kabinetswisseling plaats. De technocraat werd tot premier benoemd. Het door hem geleide zakenkabinet kreeg als voornaamste opdracht de parlementsverkiezingen te organiseren, die in februari 1984 gehouden zouden moeten worden. De toetreding tot de regering als minister van Staat - maar zonder portefeuille - van de leiders van een zestal politieke partijen - waaronder de USFP - moest er borg voor staan dat de vast te stellen verkiezingsprocedures e.d. in brede kring aanvaard zouden worden.

Inmiddels is februari voorbijgegaan zonder dat de Marokkanen naar de stembus zijn geweest. De problemen rond het referendum in de Sahara en de recente ongeregeldeheden in het land zullen hier wel debet aan zijn. Op het ogenblik gaan er geruchten dat de verkiezingen eind maart of begin april zullen worden gehouden.

De Sahara-kwestie en de binnenlandse politiek

Zoals reeds even is aangestipt werpt de Sahara-kwestie een schaduw over de binnenlandse politiek. Dit komt allereerst tot uiting in het feit dat sinds 1974, het jaar waarin hij besloot de Marokkaanse aanspraken op de toen nog in Spaanse handen zijnde Sahara hoog te gaan spelen, onverdroten oproept tot een nationale consensus inzake deze aangelegenheid. Oppositiepartijen die tot op dat moment verboden waren, maar zich bereid toonden de claim te onderschrijven, werden legaal verklaard.*⁾ Radicale opposanten die de Sahara-politiek afwezen werden vervolgens niet langer aangeduid als tegenstanders van de troon en/of het systeem, maar als vijanden van de natie.

*⁾ De socialistische USFP en de communistische PPS.

Zoals al bleek uit de gang van zaken rond de parlementsverkiezingen, die in 1983 hadden moeten plaatsvinden, acht de koning zich bevoegd om met het oog op de problemen rond de Sahara grondwettelijke bepalingen zonder meer aan de kant te schuiven. De leiding van de legale oppositie durft zich daartegen niet te verzetten en komt daardoor steeds sterker onder vuur te liggen, niet alleen van radicale zijde maar ook vanuit de eigen achterban, die zich blijkbaar steeds sterker realiseert dat de koning de Sahara-kwestie handig gebruikt om de oppositie te manipuleren en in verarring te brengen.

De positie van het leger

In een land, dat al jaren in oorlog is met een bevrijdingsbeweging in een geannexeerd gebied en periodiek te maken heeft met gewelddadige uitbarstingen van onvrede vanuit de eigen bevolking is voor de militairen een belangrijke positie weggelegd. Zo ook in Marokko, waar de politieke en civiele top afhankelijk is van de repressieve macht van leger en politie, maar tegelijkertijd ook doorlopend beducht is voor een militaire machtsgreep. De vrees voor zoiets als een kolonelsregiem zou de USFP en de PPS er mede toe hebben bewogen in te stemmen met het bestaan van het koningschap.*^{*)} In sommige links-radicalen kringen wordt overigens positief gedacht over de mogelijkheden van het leger door te spelen met de gedachte aan samenwerking met het militaire middenkader.

De vrees voor een militaire machtsgreep is wellicht mede gebaseerd op gebeurtenissen in het begin van de jaren zeventig. Zo werd in juli 1971 een aantal officieren gearresteerd wegens betrokkenheid bij een mislukte coup-poging. Na deze gebeurtenis legde koning de feitelijke macht in het land in handen van zijn militaire rechterhand, generaal

^{)} Naar verluidt heeft de Spaanse communistenleider na de mislukte militaire coup in Spanje in 1981 aan zijn Marokkaanse collega's laten weten dat hij nu begreep waarom de laatste zich niet verzette tegen het bestaan van de monarchie (vgl. "Le Monde" dd. 6-12-1983).

. Dit kon niet verhinderen dat op 16 augustus 1972 luchtmachtofficiëren opnieuw een poging ondernamen door een jachttoestel het vuur te laten openen op het vliegtuig van de vorst, die deze aanslag evenwel op miraculeuze wijze overleefde.^{*)} Korte tijd later werd officieel bekend dat zelfmoord had gepleegd. Al snel doken er geruchten op dat de generaal in werkelijkheid was vermoord omdat gebleken zou zijn dat hij de grote man achter de aanslag was geweest. Als militaire rechterhand van de koning werd opgevolgd door generaal . Deze kwam in januari 1981 onder mysterieuze omstandigheden om het leven. Volgens de officiële lezing had hij na een bezoek aan de koning een auto-ongeluk gehad. In oppositieve kringen weet men evenwel te vertellen dat vermoord is, omdat hij met de vorst van mening verschilde over het Sahara-beleid danwel omdat ontdekt had dat hij een staatsgreep voorbereidde. Voor de moordhypothese pleit, dat vrij snel na het verscheiden van een aantal naaste medewerkers van hen spoorloos verdween.^{**)}

In februari 1983 lichtte een in 1973 naar Zweden gevluchte Marokkaanse officier, , een tipje van de sluier op.^{***)} Hij vertelde een naaste medewerker van te zijn geweest en bevestigde dat deze achter de in augustus 1972 ondernomen coup-poging had gezeten. Volgens hem hadden aanhangers van de vermoorde generaal, die hij omschreef als Nasseristen, vervolgens de "Beweging van de 16e augustus" opgericht. zou hier vanaf het begin bij zijn betrokken. Volgens had hij in december 1982 nog een clandestiene ontmoeting met gehad. De laatste zou toen hebben gezegd de indruk te hebben dat de koning iets begon te vermoeden over zijn clandestiene activiteiten en zou opdracht hebben gegeven contact

*) De officieren die de aanslag uitvoerden weken uit naar de Britse basis Gibraltar. De autoriteiten aldaar arresteerden de vluchtelingen evenwel en leverden hen vervolgens uit aan Marokko, waar zij in januari 1971 tegelijk met een aantal medeplichtigen werden geëxecuteerd. Tot op hede is deze gang van zaken in sommige radicale kringen nog altijd oorzaak van felle verbale uitvallen aan het adres van de regering in Londen.

***) De correspondent van "Le Monde", die uitvoerig over deze affaire berichtte werd uit Marokko uitgewezen.

***) Vgl. "Le Monde" d.d. 24-2-1983.

op te nemen met Lybië. Dit laatste gegeven is des te opmerkelijker omdat in kringen van radicale opposanten wordt gefluisterd dat hun toen in Lybië verblijvende leider, , geheime contacten onderhield met .